

رکویتیم آلمانی اثر مشهور یوهان برامس، یکی از آثار ماندگار در موسیقی مذهبی رمانتیک جهان محسوب می‌شود. بیان دلایل و علل تصنیف این اثر از سوی برامس و جستاری در چگونگی ردیف مومنان‌ها، به همراه آنالیز قسمت چهارم از دیگر موضوعات این گفتار به‌شمار می‌رود. همچنین روشن شدن نقش برامس در گزینش تکست و تلفیق آن با موسیقی از مضامین بعدی این مقاله می‌باشد.

رکویتیم آلمانی^۱

اثری ماندگار در موسیقی مذهبی

«چقدر دوست داشتنی و شیرین است شأن ماوای تو»

JOHANNES BRAHMS

فربیا کاشانی کبیر

EIN
DEUTSCHES
REQUIEM

NACH WORTEN DER
HEILIGEN SCHRIFT

FÜR SOLI, CHOR UND ORCHESTER

⟨ORGEL AD LIBITUM⟩

OPUS 45

قسمت اصلی موسیقی کُرال رمانتیک، رکوئیم آلمانی اثر مشهور و معتبر یوهان برامس است. که از دیدگاه به کارگیری تمام سازهای موسیقی یک اثر هنری بی نظیر و غیرقابل مقایسه با دیگر آثار هم‌ردیف محسوب می‌شود. رکوئیم آلمانی برامس ادامه راه طولانی و پربار لاسو (۱۵۳۰-۱۵۹۴)، میسائیل هسایدن (۱۷۳۷-۱۸۰۶)، موزار (۱۷۵۶-۱۷۹۱)، کروبینی (۱۷۶۰-۱۸۴۲)، برلیوز (۱۸۰۳-۱۸۶۹) و وردی (۱۸۱۳-۱۹۰۱) است.

برامس رکوئیم خود را در سی و چهار سالگی تصنیف کرد، که شامل قسمت‌هایی برای گروه کُر سولست‌های باریتون، سوپرانو و البته ارکستر می‌باشد. این رکوئیم از هفت موومان تشکیل شده که اجرای آن تقریباً به زمانی بیش از یک ساعت نیازمند است.

برامس اثر خود را یک رکوئیم آلمانی می‌نامد. زیرا تکست و شخصیت راوی آن از ترجمه آلمانی لوتری انجیل تهیه شده است. این رکوئیم گزارشی از مرگ و رستاخیز است. برامس مصمم بود که ساخته خود را از رکوئیم لاتین یا در اصل مسی برای مردگان جدا کرده و اثری مستقل بیافریند. ارگ نیز در این قطعه به صورت «آدلیبیتم» به هنرنمایی می‌پردازد. گفته می‌شود که برامس انجیل آلمانی را به خوبی می‌شناخته و حتی آن را از حفظ بوده است. بنابراین استنباط آن عده از خیرگان که تکست این رکوئیم را کلمات و تعبیرات برامس فیلسوف از انجیل آلمانی می‌دانند نیز دور از حقیقت نمی‌تواند بود. زیرا وی با نادیده‌انگاشتن عقاید مرسوم مذهبی، خود شخصاً به انتخاب متن رکوئیم اقدام کرده است. برامس ادعای آن عده از دوستان و نقادانش را که او را به علت نیاوردن اسم مسیح در طول اثر نکوهش می‌کنند جاهل می‌نامد. وی تکست این رکوئیم را از وعظ کوهستان آغاز می‌کند و می‌گوید «آن کسانی که زجر می‌کشند - رستگار خواهند شد، زیرا که آنها تسلی می‌یابند.» و بدین ترتیب با این جملات از کتاب مقدس

او موضوع اصلی رکوئیم خود را آغاز می‌کند. و در رد ادعای خرده‌گیران، آنها را فورمالیست و قشری می‌نامد. او در مورد مردگان، یا زندگی جاوید، آن‌گونه که تعبیر و تفسیر کلیساست یا از غم بازماندگان سخن نمی‌گوید. بلکه به دلداری و تسلی انسان‌های تنها و درمانده برمی‌خیزد و این امر را بر خود واجب می‌داند. چنان‌که در اواسط قطعه آخری می‌سراید: «که آثار و کارهای شما - اعمال و تفکرتان - شما را دنبال می‌کند.» این اثر از دیدگاه موسیقی نیز دارای اهمیت ویژه‌ای است. زیرا مملو از اشارات و ریزه‌کاری‌های استادانه مؤثر و فنی این متفکر موسیقیدان می‌باشد. ساختمان کنترپوانتیک این قطعه پُر از تمهیداتی برامس‌گونه است. شور و جذب در تمام طول این اثر خودنمایی می‌کند و احترام فوق‌العاده‌ای به مضامین مذهبی در آن به چشم می‌خورد. متأسفانه عده‌ای علت تصنیف رکوئیم آلمانی از سوی برامس را غم مرگ مادر می‌دانند که دور از حقیقت می‌نماید. تصنیف این اثر در دوران تأثر شدید او از مرگ روبرت شومان آغاز شد و در سال ۱۸۶۷ شش قسمت آن پایان یافت. روز اول ماه دسامبر ۱۸۶۷ سه پارت اول این رکوئیم برای اجرا به وین ارسال گردید، که سرنوشتی بس عجیب داشت. داد و فریاد و اعتراض تماشاگران به همراه سوت‌کشیدن و مسخره‌بازی، برامس را مدت‌ها در اندوه فرو بُرد. در آوریل ۱۸۶۸ برای بار دیگر و البته هر شش قسمت این اثر در شهر «بره‌من» آلمان به رهبری شخص برامس به اجرا درآمد که با استقبال شایسته حاضران مواجه گردید. در این سال برامس بر آن شد تا بخش جدید دیگری را برای یک سولست سوپرانو، به یادبود مادرش بر آن بیافزاید، بخشی که امروز پنجمین موومان این رکوئیم محسوب می‌شود. در هیجدهم فوریه ۱۸۶۹ «کارل رای نکه» ، پیانیست، معلم و رهبر موسیقی آلمانی و از دوستان شومان و مندلسون در گراند‌هاوز لایپزیک رکوئیم را رهبری کرد که مورد توجه جامعه موسیقی آلمانی قرار

Ein deutsches Requiem.

I.

Johannes Brahms, Op.45.

Ziemlich langsam und mit Ausdruck.

Br. II. Br. I.

legato

veill. p

veill. p

Hr. II. p

K. B. u. Org. I. p

8

dimin.

15

Sopran. *espress.*

Alt. *espress.*

Tenor. *espress.*

Bass. *espress.*

Chor.

Se - lig sind, se - lig sind, die da Leid tra - gen, denn sie

Se - lig sind, se - lig sind, die da Leid tra - gen, denn sie

Se - lig sind, se - lig sind, die da Leid tra - gen, denn sie

Se - lig sind, se - lig sind, die da Leid tra - gen, denn sie

24

p

p dolce

Str. u. Hörn. p

(mit Far.)

گرفت. و بدین ترتیب شهرتی جهانی را برای برامس و اثر فلسفی عرفانی اش، رکویتیم آلمانی، فراهم آورد.

به احتمال زیاد هیجان و ناراحتی اولین شنوندگان این اثر در قسمت سوم رکویتیم ناشی از اجرای بد آن بوده است. چون در آخرین فوگ به علت استفاده افراطی از «ارگن پوینت» از سوی نوازنده ارگ، فضا متشنج شد. زیرا نت‌های باس پدال، بیش از اندازه لازم به صدا درآمدند. از سوی دیگر اجرای یک اثر کرال به‌عنوان نمایشی از رکویتیم دور از انتظار مردم و چیزی نامأنوس بود که در کل به شکل‌گیری اعتراض مردم انجامید. نسخه دست‌نویس موومان چهارم رکویتیم آلمانی با عنوان «چقدر دوست‌داشتنی و شیرین است شأن ماوای تو» که برای کُر و ارکستر تصنیف شده، به‌وسیله برامس برای «کلارا شومان» همسر «ریرت شومان» ارسال گردید. کلارا بعد از ملاحظه این موومان در پشت آن نوشت: «کُر این قسمت مرا بسیار مسرور می‌کند. تصور من این است که می‌بایست این اثر بسیار خوب مطرح شود.» تسلط بر دقایق و ظرایف موسیقی تغزلی و انعکاس نکست، آن‌گاه که مزامیر شماره ۸۴، آیه

دوم - سوم و پنجم سروده می‌شود بخصوص در واژگان «دوست‌داشتن» و «شیرین» اکسنت‌های افزایش‌یافته در میان موومان به چشم می‌خورد که در تأثیر موسیقی نقشی اساسی را داراست. انگیزش و هیجان عبارت «روح مشتاقم با همه ضعف‌ها» بطور واضح در میان ریتم تندتر و ایمیتاسیون‌های پولیفونیک بسیار منطقی به‌نظر می‌رسد. حالت سکون این موومان، نمایشی از مهارت تام و تمام و قدرت بی‌چون و چرای این فیلسوف را در نوشتن وکال به‌نمایش می‌گذارد. شکوه بی‌پایان رنگ‌های کُر به‌وسیله تناوب ماهرانه‌ای در میان تکست‌های هموفونیک، منوفونیک و پولیفونیک خلق شده است. او آگاهانه فعل و انفعالاتی را در میان کُر و ارکستر ایجاد می‌کند که در جهت انگیزش اثرش بسیار مؤثر به‌نظر می‌رسد. برای مثال سرآغاز موومان چهارم با یک عبارت آغازین پایین‌رونده در سازهای زیر بادی چوبی تدارک دیده شده است. این فراز پایین‌رونده در وارونه باعث سحرآمیزشدن طلوع رستاخیز فراز که با آن ورود سوپرانو اعلام می‌شود، گردیده است.

Woodwinds
p dolce

Sopranos
p

Wie lieblich sind deine Wohnungen

سپس به سرعت ایده دوم با نت‌های کشیده به‌وسیله ویلن‌ها معرفی شده و متعاقباً به‌وسیله تنورها تقلید می‌گردد.

p Espressivo

Wie lieblich sind deine Wohnungen

آغاز به وسیله سازهای

بادی چوبی در حالت پیانو

معرفی فراز پایین رونده

به طول چهار میزان (3/4)

آغاز سرایش کُر:

«روح مشتاقم با همه ضعفها»

سوپرانوها - نت های سریع

کریشند و به طرف فورته

(میزان پنجاه و چهار -

پنجاه و شش)

«چقدر دوست داشتنی و شیرین

است شأن ماوای تو»

«ای رب الجنود!»

«فریاد می زند برای صحنه‌های ای

بی همنا»

طرح هموفونیک در

حالت پیانو

بیزیکاتوی همراه کننده،

یکوی ابوا

اکست های زهی (میزان

شصت و ششم)

ارائه فراز بالا رونده

به وسیله سوپرانوها

از آخرین ضرب میزان

چهارم تا ضرب دوم

میزان سیزدهم،

سرایش سازهای بادی چوبی

تکرار فراز بالا رونده

به طول دو میزان و دو ضرب

کُر از ضرب دوم میزان

شانزدهم تا ضرب دوم

میزان بیست و سوم

«بدنم و روح شادمانم در زندگی با

خدا»

«بدنم و روح شادمانم در زندگی با

خدا»

ادامه نقش ویولن‌ها -

بادی های چوبی

در حالت پیانو برای اجرای

فراز معرفی شده پایین رونده

(میزان هشتاد و پنج)

سوپرانوها در حالت پیانو

برای اجرای فراز بالا رونده

«شأن ماوای تو ای رب الجنود!»

اجرای صدای زیر ویولن‌ها

در ارائه تنهای کشیده تم.

تقلید به وسیله تورها -

باس‌ها و سوپرانو و آکتو

تلفظ با تأکید کلمه

«دوست داشتی»

«چقدر دوست داشتنی و شیرین

است شأن ماوای تو»

به همراهی کُر (میزان نود)

«ای رب الجنود!»

بادی های چوبی در اجرای

فراز بالا رونده

(میزان نود و هشتم)

کُر (میزان یکمصد و یک)

«چقدر دوست داشتنی و شیرین

است شأن ماوای تو»

«ای رب الجنود!»

بیزیکاتوی زهی‌ها

معرفی کُر

تقلید به وسیله، باس‌ها،

تورها، آکتوها

«شأن ماوای تو ای رب الجنود!»

نت کشیده تم در اجرای
ویولن‌ها (یکصد و هشت)

«خجسته باد آنان»

گروه کُر - حالت پیانو در
اجرای نت‌های کشیده تم

«خجسته باد آنان که سکنی
گزیدند در خانه‌ات»

کریشند و میزان

(یکصد و پانزده)

تقلید ممتد فوگ مانند،

نواص فورته در

ریتمهای سریع

«و کشیده است طریق‌های تو در
دل‌هایشان»

استکاتوی زهی‌ها (میزان)

صد و بیست و چهار

نواص ناگهانی پیانو

«همیشه»

ممتد شدن تنهای بم

میزان (صد و چهل و نه)

اجرای فراز پایین رونده

به وسیله بادی‌های چوبی

میزان (یکصد و پنجاه و سه)

سرایش سوپرانوها - توراها

«چقدر دوست داشتنی و زیبا!»

تقلید به وسیله آلتوها - باس‌ها

به ترتیب از میزان‌های

(صد و پنجاه و چهار

و صد و پنجاه و هفت)

اجرای کُر در نواص پیانو

«چقدر دوست داشتنی و زیباست

شان ماوای تو!»

و آن‌ها دینونونه و

میزان (صد و شصت و چهار

تا صد و هفتاد و سه)

فرود آمدن. آرامش ارکستر و پایان.

در یک نگاه به رکوئیم آلمانی می‌توان حدس زد که این اثر به شکل متقارن ساخته شده است. قطعه اول و هفتم - دوم و ششم، سوم و پنجم با هم دسته‌بندی می‌شوند. اما موومان چهارم هسته اصلی و مرکزی این رکوئیم دارای اهمیت ویژه‌ای است. زیرا از نظر مفهوم متن، معنی خاصی را القا می‌کند و از دیدگاه موسیقی موعود خوشایندترین و دلنوازترین لحن‌هاست. در حالی که موومان ششم حاوی آوای سنگین و وزینی است که متنی پرمعنا دارد. این قسمت در فوگ بی‌نظیر، به نقطه اوج خود دست می‌یابد آنگاه که می‌سراید: «خدایا تو سزاواری.»

ششمین موومان بعنوان یکی از درخشان‌ترین کارنامه‌های برامس فیلسوف دارای پرافتخارترین عملکردهاست. اسکلت رکوئیم بسیار محکم و قوی بنا شده است. آواز در قطعات چهارم و پنجم از نقطه نظر زیبایی‌شناسی وظیفه مهمی را ایفا می‌کند. در شرح و خاتمه موومان اول، برامس مفهوم دینداری را در قالب استیلی هنری و آزاد ارائه می‌دهد.

شهرت جهانی این رکوئیم غیر از کیفیت هنری غیرقابل انکار آن، مخاطب قرار دادن همه بشریت گره خاکی است.

این اثر - برای آلمان، برای مسیحیت، و برای هیچ مذهب دیگری نوشته نشده است. شمول آن همه اینها بشر در روی گسره زمین است که اصل خویش را بازمی‌جویند.

پی نوشت :

پارتیتور قسمت چهارم رکوئیم آلمانی - آرانژه برای پیانو و صداهای گُر

IV.

1 **Mäßig bewegt.**
Sopran.

Chor.
Alt.
Tenor.
Baß.

Wie lieb - lich
Wie lieb - lich
Wie lieb - lich
Wie lieb - lich

Mäßig bewegt.
Fl.
Kl.
pp dolce

6

sind dei - ne Woh - nun - gen, Herr Ze - ba - oth, Herr
sind dei - ne Woh - nun - gen, Herr Ze - ba - oth, Herr
sind dei - ne Woh - nun - gen, Herr Ze - ba - oth, Herr
lich dei - ne Woh - nun - gen, Herr Ze - ba - oth, Herr

Kl.

12

Ze - ba - oth, dei - ne Woh - nun -
Ze - ba - oth, dei - ne Woh - nun -
Ze - ba - oth, dei - ne Woh - nun -
Ze - ba - oth, dei - ne Woh - nun -

Fl.
Kl.
Hob.

2 [18]

gen, Herr Ze - ba - oth, Herr Ze - ba - oth, Viel.

[23]

oth!
oth!
oth! *p espress.* Wie Lieb - lich sind dei - ne Woh - nun - gen, Herr Ze - ba oth! Wie Lieb - lich

A
p
espress.
con Ped.

[30]

p espress. Wie Lieb - lich
p espress. Wie Lieb - lich
gen, Herr Ze - ba oth! Wie Lieb - lich
p *p espress.* Wie Lieb - lich

3

187

lich sind dei - - ne Woh - - nun - gen, Herr Za - - -
 sind dei - - ne Woh - - nun - gen, Herr Za - - -
 lieb - - - lich sind dei - - ne Woh - - nun - gen, Herr
 sind dei - - ne Woh - - nun - gen, Herr Za - - -

192

ba - oth! Mei - ne See - - -
 ba - oth! Mei - ne See - - -
 Ze - ba - oth! Mei - ne See - - -
 ba - - - oth! Mei - ne See - - -

Holzfl.

193

le ver -
 le ver - lan - get und
 le ver - lan - get und seh - net, ver - lan - - -
 le ver - lan - get und seh - net, ver - lan - get und seh - net, ver - lan - - -

cresc. cresc. cresc. cresc. cresc.

54

lan - get und seh - net, und seh - net sich nach den
 seh - net, ver - lan - get und seh - - - net sich nach den
 get und seh - - - net sich nach den
 get und seh - net, seh - net sich nach den

Fl.
 Kl.

p

* * *

60

Vor - - hö - fen des Herrn; mein
 Vor - - hö - fen des Herrn; mein
 Vor - - hö - fen des Herrn; mein
 Vor - - hö - fen des Herrn; mein

Rob.

p

* *

66

B
 Leib und See - le freu - en sich in dem le - ben - - -
 Leib und See - le freu - en sich in dem le - ben - di - gen
 Leib und See - le freu - en sich in dem le - ben - di - gen
 Leib und See - le freu - en sich in dem le - ben - di - gen

B
 Str.

5 72 *cresc.*

- di - gen Gott, freu - en sich *cresc.*

Gott, mein Leib und See - le freu - en sich *cresc.*

Gott, mein Leib und See - le freu - en sich *cresc.*

Gott, mein Leib und See - le freu - en sich *cresc.*

78

in dem le - ben - - - di - gen

in dem le - ben - di - gen, in dem le - ben - - - di - gen

in dem le - ben - - - di - gen, in dem le - ben - - - di - gen

in dem le - ben - - - di - gen, in dem le - ben - di - gen

84 *p*

Gott. Wie *p*

Gott. Wie *p*

Gott. Wie *p*

Gott. Wie *p*

Viol. Kl. Hr.

6 90

lieblich sind deine Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth,
 lieblich sind deine Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth,
 lieblich sind deine Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth,
 lieblich sind deine Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth,

Viol.

96

oth, Herr Ze - ba - oth, dei - ne
 oth, Herr Ze - ba - oth, dei - ne
 oth, Herr Ze - ba - oth, dei - ne
 oth, Herr Ze - ba - oth, dei - ne

Kl.
Viol.
Kob. Hr.
p

102

Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth, Herr Ze - ba - oth,
 Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth, Herr Ze - ba - oth,
 Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth, Herr Ze - ba - oth,
 Wohntunnen, Herr Ze - ba - oth, Herr Ze - ba - oth,

Kl.
Viol.

108

7

oth! Wohl de - - -

oth! Wohl de - - -

oth! Wohl de - - -

oth! Wohl de - - -

p legato-ossess.

con Ped.

113

nen, wohl de - - nen, die

nen, wohl de - - nen, die

nen, wohl de - - nen, die

nen, wohl de - - nen, die

119

cresc. in dei - nem Hau - se woh - nen, die

cresc. in dei - nem Hau - se woh - - nen,

cresc. in dei - nem Hau - se woh - - nen,

cresc. in dei - nem Hau - se woh - - nen,

124

lo - ben dich im - mer - dar,
 die lo - ben dich im - mer - dar, im - mer - dar, im - mer,
 die lo - ben dich im - mer - dar, lo - ben dich, lo - ben
 die lo - ben dich im - mer - dar, die lo - ben, die lo - ben, die

131

die lo - ben dich, die lo - ben dich im - mer -
 im - mer - dar, im - mer - dar, die lo - ben dich im - mer - dar,
 dich im - mer - dar, die lo - ben dich im - mer - dar,
 lo - ben, die lo - ben dich, die lo - ben dich im - mer -

138

dar, im - mer - dar, die
 die lo - - ben dich im - mer -
 die lo - - ben dich im - mer - dar, die lo - ben dich im - mer -
 dar, im - mer - dar, die lo - ben dich im - mer - dar,

141

lo - ben, die lo - - ben, die lo - - ben, die
 dar, die lo - - ben, die lo - - - ben, die lo - - ben,
 dar, die lo - ben, die lo - ben, die lo - ben, die lo - ben,
 die lo - ben, die lo - ben, die lo - ben, die lo -

147

p dimin.
 lo - - - ben dich im mer - - -
p dimin.
 lo - - - ben dich im mer - - -
p dimin.
 die lo - ben dich im mer - - -
p dimin.
 ben, die lo - ben dich im mer - - -

153

p dolce
 dar! Wie lieb - - - lich, - - - wie lieb - - - lich, *p dolce*
 dar! Wie
p dolce
 dar! Wie lieb - - - lich, - - - wie lieb - - - lich, *p dolce*
 dar! Wie

pp *Sir. pizz.* *p* *espress. h.*

159

10

wie
 lieb - - - lich, wie lieb - - - lich, wie lieb - - - lich, wie
 lieb - - - lich, wie lieb - - - lich, wie lieb - - - lich, wie
 Hob. b
 cresc.
 p
 Molab.

165

cresc.
 lieb - - - lich sind dei - - - ne
 cresc.
 lieb - - - lich, wie lieb - - - lich sind dei - - - ne
 cresc.
 lieb - - - lich sind dei - - - ne
 cresc.
 lieb - - - lich, wie lieb - - - lich sind dei - - - ne
 legato
 Str.
 cresc.

171

Woh - - - nun - gen!
 Woh - - - nun - gen!
 Woh - - - nun - gen!
 Woh - - - nun - gen!
 dim.
 p
 Hob.
 Kl.
 * * *
 str. str. str.